

UNIVERZALNI PERIODIČNI PREGLED STANJA LJUDSKIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

III ciklus

mart 2019. godine

Izvještaj je sačinjen na bazi saznanja dobivenih iz žalbi građana podnesenih Ombudsmenima Bosne i Hercegovine i istraživanja provedenih u periodu od 2014. do 2018. godine, objavljenih u godišnjim i specijalnim izvještajima koji su dostupni na zvaničnoj web-stranici Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ombudsmeni).¹

INSTITUCIJA OMBUDSMENA BOSNE I HERCEGOVINE

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine kao mehanizam zaštite ljudskih prava 24.11.2017. godine je od strane Potkomiteta za akreditacije Globalne alijanse nezavisnih institucija za ljudska prava reakreditovana u status "A". U Bosni i Hercegovini ne postoje akcijski planovi za ljudska prava, ali Ombudsmeni su usvojili Strategiju djelovanja Institucije ombudsmena za razdoblje od 2016. do 2021. godine i svojim djelovanjem svakodnevno rade na promicanju i zaštiti ljudskih prava.

I dalje postoje ograničenja u pogledu jačanja kapaciteta Institucije, prije svega finansijske prirode, što otežava djelovanje, utječe na obim provođenja aktivnosti i dovodi u pitanje načelo neovisnosti.

Ombudsmeni ukazuju na neophodnost izmjena Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kojim bi se proširila nadležnost Institucije na pitanja Preventivnog mehanizma, definisala jasna uloga u promociji ljudskih prava i osigurao veći stepen finansijske neovisnosti. Neusvajanje predloženog Zakona o ombudsmenu negativno se odrazilo i na izvršavanje međunarodne obaveze koja se odnosi na uspostavu Preventivnog mehanizma.

JEDNAKOST I ANTIDISKRIMINACIJA

Izmjenama Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini 2016. godine unaprijeđen je zakonski okvir za zaštitu od diskriminacije, te povećan obim nadležnosti Institucije ombudsmena i Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije.

¹ <https://www.ombudsmen.gov.ba/>

Ombudsmeni su objavili Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini² u kojem su utvrdili trenutno stanje i stvarni pristup ljudskim pravima pripadnika LGBT zajednice, preporukama zatražili poduzimanje niza konkretnih zakonskih i administrativnih mjera usmjerenih ka poboljšanju položaja ove populacije.

PRAVA ŽENA

U oblasti zapošljavanja, rada i zaštite socijalnih prava žena, u periodu koji pokriva ovaj Izvještaj, nije ostvaren odgovarajući napredak u ostvarivanju stvarne ravnopravnosti muškaraca i žena na tržištu rada. Evidentni su slučajevi davanja otkaza trudnicama, a žene koje rade u „sivoj ekonomiji“ nisu integrisane u formalno tržište rada. Ima pokazatelja da žene nisu jednako plaćene za isti rad, a u Federaciji Bosne i Hercegovine nije uspostavljen jednak sistem zaštite prava žena koje koriste porodijsko odsustvo što se odnosi i na naknade za vrijeme porodijskog odsustva³.

Bosna i Hercegovina nije ni približno dosegla stepen uključenosti žena u tijelima zakonodavne i izvršne vlasti u odnosu na udio žena u društvu. U sferi zakonodavne vlasti (u Bosni i Hercegovini ima 14 takvih tijela i prema podacima Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine njihova zastupljenost kreće se u prosjeku od 20 do 30%).

Političko predstavljanje žena nije zadovoljavajuće niti u jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini niti u podopćinskim tijelima.

PRAVO NA ŽIVOT, SLOBODU I SIGURNOST OSOBA

Nasilje u porodici

U izvještajnom periodu došlo je do djelimičnog usklađivanja zakona o zaštiti od nasilja u porodici i krivičnih zakona s Konvencijom Vijeća Evope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

U Republici Srpskoj, djela nasilja u porodici mogu se procesuirati i kao prekršaj i kao krivično djelo. Krivičnim zakonikom Republike Srpske⁴ propisana su krivična djela *protiv spolnog integriteta* i krivična djela seksualnog nasilja nad maloljetnicima.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁵ i Krivični zakon Brčko Distrikta⁶ ne regulišu krivična djela spolnog uznemiravanja i spolne ucjene. Krivični zakon Republike Srpske reguliše krivična djela obljube s djetetom mlađim od 15 godina i spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina kao posebna krivična djela. Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine seksualno nasilje nad maloljetnicima tretira se kao kvalifikovani oblik krivičnih djela protiv spolne slobode i morala. Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine propisana su krivična djela *protiv spolne slobode i morala*.

² https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2016110413333704bos.pdf

³ Specijalni izvještaj o stanju zaštite majke i materinstva u Federaciji Bosne i Hercegovine;

⁴ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 64/17 i 66/18;

⁵ “Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14i 76/14;

⁶ “Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine”, broj: 33/13;

Porodični zakoni Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske zabranjuju nasilje u porodici⁷. Zakoni o radu Federacije Bosne i Hercegovine⁸ i Republike Srpske⁹ precizirali su oblasti diskriminacije, mobinga, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja.

Međutim, ženama žrtvama nasilja u porodici ne pruža se adekvatna materijalna, psihološka niti pravna pomoć.

Trgovina ljudima

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2015. godine usvojilo Akcioni plan suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za period od 2016. do 2019. godine. Izmjenama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine iz 2015. godine¹⁰ propisana su krivična djela: međunarodna trgovina ljudima, organizovana međunarodna trgovina ljudima i međunarodno navođenje na prostituciju.

Izmjenama Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine¹¹ uvedena su krivična djela: trgovina ljudima, organizovana trgovina ljudima i navođenje na prostituciju. Krivičnim zakonikom Republike Srpske¹² propisana su krivična djela: trgovina ljudima, udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom i navođenje na prostituciju, dok su Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹³ propisana krivična djela: trgovina ljudima i navođenje na prostituciju. Kao posebno krivično djelo u Republici Srpskoj propisano je krivično djelo trgovina djecom.

Učinjen je pomak donošenjem Zakona o strancima¹⁴, značajan zbog položaja žrtava trgovine ljudima. Njime je regulisan privremeni boravak iz humanitarnih razloga za strance koji ne ispunjavaju opće uslove za odobrenje boravka ako su žrtve trgovine ljudima.

Migranti i tražitelji azila

Migracioni procesi s kojima su se vlasti u Bosni i Hercegovini susrele u 2018. godini, postavili su određene zahtjeve pred niz institucija, uključujući i Instituciju ombudsmena.

Specijalni izvještaj o stanju u oblasti migracija u Bosni i Hercegovini¹⁵ iz 2018. godine rezultat je monitoringa u oblasti migracija u Bosni i Hercegovini, posjeta lokacijama na kojima se nalaze strani državljani, razgovora i intervju sa stranim državljanima i osobljem u ustanovama i prostorima gdje su smješteni.

⁷ Odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske propisane su mjere i mehanizmi zaštite u slučajevima nasilja u porodici. Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj 28. februara 2018. godine, usvojila je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine što Ombudsmeni pozdravljaju kao pozitivan korak.

⁸ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 26/16;

⁹ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 1/16 i 66/18;

¹⁰ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj:3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15;

¹¹ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/13, 76/14, 46/16 i 75/17;

¹² "Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 64/17 i 66/18;

¹³ "Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine", broj: 33/13 i 26/16;

¹⁴ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", 88/15;

¹⁵ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2019010713545979bos.pdf

Ukazano je na obaveze osiguranja i zaštite prava stranaca u Bosni i Hercegovini, podizanje svijesti o prisutnosti problema, kao i obaveza države s ciljem osiguranja prava stranaca i obaveza zaštite prava domicilnog stanovništva.

Najveći broj navedenih lica – stranih državljana pripada kategoriji neregularnih migranata jer se u većini slučajeva radi o stranim državljanima koji su u Bosnu i Hercegovinu ušli ili ulaze bez ikakvih identifikacionih dokumenata, na mjestima koja nisu predviđena za prelazak državne granice, a preseljavaju se iz jedne u drugu državu uz kršenje pravnih propisa države u koju ulaze, odnosno protiv volje organa države na čiju teritoriju ulaze (u našem slučaju, propisa Bosne i Hercegovine). Većina navedenih stranaca, odnosno migranata svih kategorija iskazala je namjeru da traži azil iako je za njih Bosna i Hercegovina uglavnom zemlja tranzita. Više od 80% njih su ekonomski migranti (državljeni Pakistana, Irana, Iraka, Maroka, Tunisa, Alžira, Libije, Afganistana), a manji broj stranaca koji traže utočište su osobe pod međunarodnom pravnom zaštitom (Sirija).

Ombudsmeni su Vijeću ministara Bosne i Hercegovine uputili preporuke čiju će realizaciju nastaviti pratiti u narednom periodu¹⁶.

Raseljene osobe

Sporazumom o izbjeglicama i raseljenim licima predviđena je obaveza države i njenih entiteta da stvore političke, privredne i socijalne uslove pogodne za dobrovoljni povratak. Još uvijek je aktuelno pitanje ostvarivanja prava povratnika u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, imovinskih prava, zdravstvene i socijalne zaštite, slučajeva govora mržnje i neefikasnosti javne uprave, a sve to utječe na održivost povratka.

Ombudsmeni su ukazali na dužnost omogućavanja jednakog pristupa obrazovanju, kao i upotrebi jezika i pisma, a što se naročito odnosi na područja sa značajnom povratničkom populacijom, u oba entiteta¹⁷.

Povratnici svoja prava ostvaruju u skladu s entitetskim i kantonalnim zakonima koji najčešće nisu međusobno usklađeni, što dovodi do situacije da, iako su ostvarili pravo na zdravstvenu, socijalnu ili drugi vid zaštite, u slučaju promjene mjesta prebivališta ili povratka u prijeratnu sredinu, odnosno područje drugog entiteta, moraju ponovno prolaziti proceduru uvođenja u pravo¹⁸.

PRAVOSUĐE I VLADAVINA PRAVA

Pravo na pošteno suđenje

Zabilježen je trend porasta broja žalbi upućenih zbog kršenja ljudskih prava od strane sudova uglavnom zbog dužine trajanja sudskog postupka i neefikasnog izvršenja sudskih odluka, kršenja prava na pošteno suđenje te neizvršenja pravosnažnih sudskih odluka, posebno na teret budžetskih sredstava.

¹⁶ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2019010713545979bos.pdf

¹⁷ Specijalni izvještaj o upotrebi službenog jezika i pisma u Bosni i Hercegovini, 2017. http://ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2017051211015795cro.pdf

¹⁸ http://static.parlament.ba/doc/103477_01,02,03-37-

[2251_17%20%20Izvje%20c4%20b9%20cb%2087taj%20o%20realizaciji%20Revidirane%20strategije%20Bosne%20i%20Hercegovine%20za%20sprovedu%20c3%2084%20e2%2080%2098enje%20Aneksa%20VII%20Dejtonskog%20mirovnog%20sporazuma%20za%202016%20g..pdf](http://static.parlament.ba/doc/103477_01,02,03-37-2251_17%20%20Izvje%20c4%20b9%20cb%2087taj%20o%20realizaciji%20Revidirane%20strategije%20Bosne%20i%20Hercegovine%20za%20sprovedu%20c3%2084%20e2%2080%2098enje%20Aneksa%20VII%20Dejtonskog%20mirovnog%20sporazuma%20za%202016%20g..pdf)

Antikorupcijska politika

Na nivou države usvojene su Strategija za borbu protiv korupcije za razdoblje od 2015. do 2019. godine i Akcioni plan za provedbu Strategije¹⁹. Stepen implementacije aktivnosti iz Akcionog plana i Strategije nije na zadovoljavajućem nivou.

U Federaciji Bosne i Hercegovine usvojen je Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala²⁰, a u Republici Srpskoj Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala²¹.

Usvojen je Zakon o zaštiti lica prijavitelja korupcije u institucijama Bosne i Hercegovine²².

U 2017. godini u Republici Srpskoj donesen je Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju²³ i predstavlja iskorak u pogledu zaštite zviždača i u privatnom a ne samo u javnom sektoru.

U Brčko Distriktu je u 2017. godini imenovana Komisija za prevenciju korupcije i koordinaciju aktivnosti na suzbijanju korupcije Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Na nivou entiteta i Brčko Distrikta usvojeni su propisi o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom²⁴.

Besplatna pravna pomoć

Sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini organizovan je tako da su u Federaciji Bosne i Hercegovine uspostavljeni zavodi za besplatnu pravnu pomoć u devet kantona, dok u Republici Srpskoj besplatnu pravnu pomoć obezbjeđuje Centar za pružanje besplatne pravne pomoći Republike Srpske (za područje čitave Republike Srpske). U skladu s odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći Bosne i Hercegovine, besplatna pravna pomoć se pruža i u okviru Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine. Predstavnici Institucije ombudsmena uvijek ukazuju strankama na postojanje besplatne pravne pomoći.

SLOBODA IZRAŽAVANJA, PRISTUP INFORMACIJAMA, POLOŽAJ NOVINARA

Evidentno je povećanje broja žalbi podnesenih Ombudsmenima u vezi s kršenjem prava na pristup informacijama. Isto može biti rezultat češćeg kršenja prava na pristup informacijama od strane javnih organa u Bosni i Hercegovini, bolje informisanosti građana o mehanizmima zaštite prava na pristup informacijama, djelovanja Institucije ombudsmena i snažne uloge medija u promociji navedenih zakona.

Proces izmjena Zakona o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine odnosno donošenje novog, započet je u toku 2016. godine i odvija se sporo. Ombudsmeni od 2015. godine ukazuju na potrebu uređivanja pitanja dvostepenosti odlučivanja u postupku ostvarivanja prava na pristup informacijama i potrebu propisivanja kaznenih odredbi u entitetskim zakonima.

¹⁹ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, dana 07.05.2015. godine;

²⁰ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 59/14;

²¹ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 39/16 i 91/17;

²² "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 100/13;

²³ "Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 62/17;

²⁴ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 71/14, „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj: 29/16, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 65/18;

Ombudsmeni su u 2017. godini sačinili Specijalni izvještaj o položaju novinara i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini²⁵ i ukazali na sve učestalije napade na novinare, kako fizički, tako i verbalno te uputili preporuke nadležnim organima i tijelima.

U Bosni i Hercegovini ne postoje zvanične evidencije nadležnih javnih organa o broju i vrsti prijetnji i napada na novinare bez čega je teško kreirati kako situacionu analizu tako i plan prevencije s ciljem zaštite novinara.

U oblasti štampanih i online medija u Bosni i Hercegovini i njenim entitetima potrebno je usvajanje odgovarajućih zakona o medijima.

Govor mržnje

Krivična djela počinjena iz mržnje zahtijevaju poseban tretman jer izazivaju osjećaj nesigurnosti i nepovjerenja unutar različitih zajednica u Bosni i Hercegovini. Izmjenama i dopunama odredaba krivičnih zakona Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine stvoreni su zakonski preduslovi na cijeloj teritoriji države za efikasno procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Ombudsmeni su se susretali u svom radu s primjerima govora mržnje. Uglavnom se radi o neadekvatnim terminima kojima su nazivani pripadnici određenih ugroženih grupa, neprimjerenim javnim istupima fizičkih i pravnih lica o ličnim i moralnim karakteristikama pojedinaca na javnim funkcijama, tekstovima koji su praćeni slikama i komentarima uvredljivog sadržaja i kao takvi dostupni široj javnosti, objavama na blogovima pojedinih političara čija je sadržina lažna, vrijeđajuća, omalovažavajuća, kompromitujuća zbog čega osobe koje su meta takvih napada osjećaju strah za sebe i svoju porodicu te nacionalističkim izjavama koje šire mržnju između konstitutivnih naroda.

Tranzicijska pravda

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2018. godine usvojilo Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 “Žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini 2014.-2017. i zadužilo sve nadležne institucije da provode preporuke navedene u Završnom izvještaju.

Usvajanjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou Bosne i Hercegovine žrtve ratnih zločina dobile su pravo na plaćenog advokata i pravnu pomoć. U Republici Srpskoj usvojen je Zakon o zaštiti žrtava ratne torture²⁶ kojim je predviđena jasna definicija žrtve seksualnog nasilja, prava za lica kojima se utvrdi status žrtve i to prava iz zdravstvene i socijalne zaštite, pravo na besplatnu pravnu pomoć, na banjsku rehabilitaciju, na mjesečno novčano primanje, te poticaj na zapošljavanje i samozapošljavanje.

Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine²⁷ definicija ratnih zločina seksualnog nasilja usklađena je s međunarodnim standardima. Odjeljenje za podršku svjedocima odgovorno je za pružanje podrške svjedocima u postupcima koji se vode pred Sudom Bosne i Hercegovine, a posebno svjedocima u

²⁵ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2017082415202346bos.pdf

²⁶ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 90/18;

²⁷ “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj:3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15;

predmetima Odjela I za ratne zločine. Podrška se pruža prije, za vrijeme i nakon svjedočenja. Svjedocima stručni tim psihologa olakšava proces pojavljivanja i svjedočenja pred Sudom, kako svjedočenje ne bi izazvalo dodatne posljedice na njihovo psihičko, fizičko i zdravstveno stanje, te pruža logističku pomoć pri dolasku u Sud.

PRAVA MANJINA

Institucija ombudsmena je uz podršku OSCE-a 2013. godine pristupila sveobuhvatnom istraživanju o položaju Roma u Bosni i Hercegovini.²⁸ U 2014.²⁹ i 2017. godini provedeno je ponovno istraživanje o realizaciji preporuka Ombudsmena Bosne i Hercegovine iz Izvještaja iz 2013. godine. Veliki problem u oblasti prava Roma jeste njihova neupućenost u prava koja im pripadaju i načine na koje ih mogu ostvariti. Nužno je djelovanje u pravcu suzbijanja predrasuda i stereotipa koji postoje prema Romima.

Bilježi se napredak u vezi s upisom romske djece u matične knjige.

Ustanovljeno je da je povećan broj romske djece upisane u osnovno obrazovanje, ali i dalje je mali broj u srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama. Pozitivan primjer je uspostavljanje dnevnih centara. Neophodan je utjecaj na nastavno osoblje, u smislu oslobađanja od predrasuda prema romskoj djeci i uspostavljanju jednakog tretmana³⁰.

PRAVA DJECE

Propisi u oblasti zdravstva nisu usklađeni s Konvencijom o pravima djeteta u pogledu definicije djeteta³¹, zbog čega postoji problem ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu djece od 15. do 18. godine života.

Treba uvesti jasnu i eksplicitnu zabranu fizičkog kažnjavanja djece u svim sredinama i okruženjima. Ova problematika i dalje je izvan zakonske regulative u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Porodičnim zakonom Republike Srpske tjelesno kažnjavanje djece u kući je zabranjeno³².

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine zaključuju da je, iako porodični zakoni propisuju pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta, nužno poduzimanje efikasnih mjera za primjenu tih normi.

U Bosni i Hercegovini je i dalje prisutan problem iskorištavanja djece za prosjačenje.

U toku 2018. godine izrađene su Smjernice za utvrđivanje najboljeg interesa djeteta a koje predstavljaju značajan instrument u radu Ombudsmena s ciljem usklađivanja praksi nadležnih organa.

²⁸ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2013121011144464bos.pdf

²⁹ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017070515172836bos.pdf

³⁰ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2018072014053046bos.pdf

³¹ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2019011713251340bos.pdf

³² Član 97. Porodičnog zakona Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08 i 63/14;

U pogledu zdravstvene zaštite djece na nivou entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine nije osiguran jednak pristup i jednake mogućnosti, niti su uspostavljene dodatne mjere uključivanja djece sa psihofizičkim poteškoćama, kao i djece iz marginaliziranih grupa kao što su Romi.

Ombudsmeni su 2016. godine posjetili sve ustanove u kojima maloljetnici u sukobu sa zakonom izvršavaju krivične sankcije institucionalnog karaktera na području Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i sačinili dokument pod nazivom „*Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini*“³³. U toku 2018. godine sačinjen je *Izveštaj o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini“ i ocjena trenutnog stanja*³⁴.

U oba entiteta doneseni su zakoni kojima su pooštreni uslovi za zapošljavanje maloljetnih radnika, ograničeno radno vrijeme koje ne smije biti duže od 35 sati sedmično i zabranjen prekovremeni i noćni rad za maloljetnike³⁵.

Usvajanjem Zakona o državljanstvu Republike Srpske³⁶ stvoreni su povoljniji uslovi za stjecanje državljanstva za lica bez državljanstva, kao i lica koja imaju status izbjeglice.

PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstvena definicija osoba s invaliditetom niti je osigurana dosljedna primjena Konvencije.

Nisu uspostavljeni jedinstveni standardi i pravila za dostupnost javnih institucija i privatnih objekata namijenjenih za javnu upotrebu³⁷.

Nadležni organi morali bi posvetiti neophodnu pažnju problemima, zahtjevima i izazovima koje nosi inkluzivno obrazovanje.

Treba ukazati na probleme djece i porodica djece s posebnim potrebama i potrebu poduzimanja mjera s ciljem uspostavljanja standardizacije instrumenata i postupaka opservacije i procjene djetetovih sposobnosti prilikom kategorizacije - multidisciplinarnan pristup, potpune zdravstvene zaštite i ostvarivanja drugih prava koja garantuje UN Konvencija o pravima djeteta. Zakonodavni okvir koji se odnosi na zbrinjavanje osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama u Bosni i Hercegovini, još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou³⁸.

Ne postoji odgovarajuća kategorizacija/klasifikacija osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama niti baze podataka o osobama s intelektualnim i mentalnim teškoćama, kao i o osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost i koje su smještene u ustanove.

Ustanove za smještaj ovih osoba djeluju s nedovoljnim kapacitetima.

³³ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2016100610154998bos.pdf

³⁴ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2018111912083431bos.pdf

³⁵ Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 26/16), Zakon o radu Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 1/16);

³⁶ Zakon o državljanstvu Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 59/14;

³⁷ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2016021011073606bos.pdf

³⁸ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2018051809032286bos.pdf